

УДК 94(100)06

© **Igor ХИЖНЯК**

доктор історичних наук, професор, доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи "Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України", вул. Леонтовича, 5, м. Київ, Україна, 01030 (ivinanu@gmail.com)

© **Igor КНУЗНУЯК**

Doctor of Historical Sciences, Doctor of Political Sciences, Professor, Chief Research Fellow Department of Global and Civilization Processes of the State Institution "Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine", 5, Leontovych str., Kyiv, Ukraine, 01030 (ivinanu@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7727-9298>

Бібліографічний опис статті: Khyzhnyak I. (2020). Novi vyklyky systemnykh, tsyvilizatsiinykh i kulturno-tsinnisnykh zmin VS aksiolohii post-pravdy i post-poriadku v seredovyshchi hlobalnoho ta rehionalnoho vymiriv [New systemic, civilization and cultural values changes vs Post-Truth and Post-Order axiology within global and regional milieus]. *Svit Clio* [Clio World], 1, 57-67. [in Ukrainian].

НОВІ ВИКЛИКИ СИСТЕМНИХ, ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ І КУЛЬТУРНО-ЦІННІСНИХ ЗМІН VS-АКСІОЛОГІЇ ПОСТПРАВДИ І ПОСТПОРЯДКУ В СЕРЕДОВИЩІ ГЛОБАЛЬНОГО ТА РЕГІОНАЛЬНОГО ВИМІРІВ

Анотація. *Мета статті* полягає в пошуку визначення основних трендів нової парадигми методологічного юніверсуму конструкції сучасного світу, виходячи з матеріалів Мюнхенської конференції 2017 року, а також з інших сукупних з окресленою проблематикою джерел. **Методологія дослідження** – системно-історичний підхід, що дає змогу запропонувати положення-гіпотези про аксіологічну диференційованість і поляризованість як глобального, так і регіонального культурного простору, а також про очевидну присутність нерівномірності їх розподілу в різних типах цінностей. **Наукова новизна.** Окреслено значне поле використання аналітичних матеріалів, статистики, інфрографіки, дидактичних і наочних добірок із широкого кола питань, присвячених сучасним викликам міжнародній безпеці. Представлені пропозиції для можливого запровадження нового напрямку досліджень ціннісних орієнтацій в режимах постправди і постпорядку; сформульована типологія нових категорій цінностей на основі інноваційної, альтернативної методології, що була запропонована на Мюнхенській міжнародній конференції 2017 року. **Висновки.** У пострадянський період у глобальному та регіональному аксіологічному середовищі відбулися справді тектонічні зрушення. Режими постправди і постпорядку знайшли своє системне вираження в культурному просторі, визначеному в авторській системі типології як сегмент політико-культурних і науково-когнітивних цінностей. Тут особливого значення набула діалектика цілого і частини, фактично вже чинної аксіологічно заданої підсистемної конструкції та її елементів. Адже такі складові її системного коду, як європейське місцезнаходження, культурно-цивілізаційна рубіжність між Заходом та Сходом, певна мотиваційна заточеність на прийняття відповідних як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних рішень, які, насамкінець, визначають спрямованість уже намічених векторів подальшої реалізації їх, по суті справи, є системно інтегрованими і являють собою різноякісні та різнорідні сегменти, що забезпечують збереження балансу національних інтересів.

Ключові слова: постправда, пост-Захід, постпорядок, моделі багатополарності, альтернативна методологія, самостійні поля глобальних взаємодій, сучасні глобальні та регіональні виклики.

NEW SYSTEMIC, CIVILIZATION AND CULTURAL VALUES CHANGES VS POST-TRUTH AND POST-ORDER AXIOLOGY WITHIN GLOBAL AND REGIONAL MILLIEUS

Abstract. *The purpose of the article* is to find the main trends of the new paradigm of the methodological universe of construction of the modern world, based on the materials of the Munich Conference 2017 and other sources combined with the outlined problems. **Research methodology** is a system-historical approach that allows proposing hypotheses about the axiological differentiation and polarisation of both global and regional cultural space as well as the obvious presence of uneven distribution in different types of values. **Scientific**

novelty. The significant field of using analytical materials, statistics, infographics, didactic and visual selections on a wide range of issues devoted to modern challenges to international security has been outlined. The author has presented proposals for the possible introduction of a new direction of research of value orientations in post-truth and post-order regimes. A typology of new categories of values based on innovative, alternative methodology, which was proposed at the Munich International Conference 2017 is also formulated. **Conclusions.** In the post-Soviet period, there were truly tectonic shifts in the global and regional axiological environment. The regimes of Post-Truth and Post-Order found their systemic expression in the cultural space defined in the author's system of typology as a segment of political-cultural and scientific-cognitive values. The dialectic of the Whole and Part the already existing axiologically given subsystem structure and its elements acquired special significance. After all, such components of its system code as the European location, cultural and civilizational boundary between West and East, a certain motivational focus on making appropriate domestic and foreign policy decisions, which ultimately determine the direction of the already planned vectors for their further implementation are systematically integrated and different segments that ensure the balance of national interests

Keywords: Post-truth, post-West, post-order, multipolarity models, alternative methodology, independent fields of global interactions, current global and regional challenges.

Постановка проблеми. Представлений на розгляд аналіз щорічної версії звіту Мюнхенської конференції з питань безпеки за 2017 рік являє собою вдале поєднання підходів спеціалістів з прийняття політичних рішень, фахівців у галузі безпеки, а також представників різних зацікавлених груп громадського впливу з ряду країн Європи, Азії, Африки Північної та Південної Америки. Цей звіт є третьою спробою, починаючи з 2015 р., представити його у вигляді формату кумулятивного видання, де зображена вся гама підходів експертів, які в тій чи іншій мірі спеціалізуються на проблематиці міжнародної безпеки. При цьому, склад фахівців, яких залучають до складання звіту, фактично щороку змінюється, а відтак, сама парадигма концепції його відтворення є досить динамічною і відображає весь спектр різноманітних підходів у визначенні найнагальніших проблем сучасності.

Під час підготовки цієї публікації важливим насамперед став аналіз проблематики, що схарактеризована через призму феномену глобалізації. За всієї суперечливості тенденцій, наведених у звіті Мюнхенської конференції з питань безпеки, ми саме культурно-ціннісні аспекти глобалізації тлумачимо з погляду підходів, замислених і окреслених у свій час А. Дж. Тойнбі як специфіка Західної цивілізації з її унікальною роллю загальнолюдського інтегратора історії¹. З рівним ступенем розуміння ми маємо на увазі й те, що О. Шпенглер у своїх останніх студіях відчував як наявні контр тенденції, зокрема того, що, оволодівши сучасними технологіями, незахідні народи можуть повстати проти планетарного панування Заходу і протистояти йому на рівних². Іншими словами, коли йдеться про глобалізацію, то мають на увазі викристалізацію певної системи світової культури, основу якої складає своєрідний кодекс західних цінностей та ідеалів. Однак, на тлі цього конче важливо також мати на увазі дві обставини: по-перше, якою мірою західні цінності можуть бути конкордними (тобто сумісними) з базовими культурними основами інших цивілізацій; по-друге, якою мірою культурна продукція (тут маємо на увазі насамперед блага сучасної цивілізації: комп'ютери, мобільні телефони, телевізори, айфони тощо), що пропонується Заходом решті людства як еталонні зразки, може повною мірою репрезентувати власне базові цінності Західної цивілізації як такої, а також дати змогу стати своєрідним показником беззаперечної якості, що, починаючи з повоєнного періоду, дала змогу західним цінностям посісти провідні позиції у світі.

Ціннісні основи Західної цивілізації нерозривно пов'язані з духом індивідуалізму і раціоналізму, що особливо відчутно виявилось в тенденціях, зафіксованих на Мюнхенській конференції. Іншим цивілізаційним світам більш характерні цінності колективізму і традиціоналізму. А це є чи не найсприятливішим середовищем для проявлення (й на конференції зокрема) проявів популізму, а також появи широкого кола його "гібридних" різновидів.

У цьому зв'язку "порядок денний" стає заповненим культурно-ціннісними контрадикціями серед представників різних цивілізацій. Адже наївним було б вважати, що

¹ *Toynbee A.J. A Study of History. London, 1988.*

² *Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1-2. Москва: Мысль, 1998.*

сам факт грандіозних успіхів Заходу протягом останніх століть є достатньою причиною того, щоб люди, наприклад, у регіонах Азії, на Близькому Сході чи в Індії відмовилися від своїх вікових культурно-світоглядних основ. Останні являють собою сталу основу їх життєвого ладу, а спроби проведення політики насадження західних цінностей лише викликають зворотну реакцію відторгнення.

З погляду системності наявність зрушень у цивілізаційних і культурно-ціннісних самостійних полях глобальних взаємодій стала ареною загострення певного набору тих суперечностей, які іманентно закладені в самій природі глобалізації. Власне, матеріали конференції та їхня відповідна аналітика свідчать про невідповідність світових і наразі наявних економіко-політичних моделей як успішних регуляторів вдалому становленню й закріпленню сучасних тенденцій глобального розвитку.

Розгляд глобалізації як арени постійних цивілізаційних трансформацій спричиняє появу нових оцінок в еволюції як самого феномена демократії, так і опозиційних явищ персоналістської автократії, монізму (коли всі ключові рішення приймає особисто президент) або султанізму, які отримали додатковий імпульс розвитку в умовах розширення зон як світових, так і регіональних турбуленцій протягом другої декади XXI-го ст.

Зауважимо, що на Мюнхенській конференції досить часто озвучували різні тези, які згодом лягали в основу тих чи тих моделей зовнішньої політики, що справляли значний вплив на її світовий контекст. Для прикладу згадаємо виступ на цьому зібранні в 2007 р. В. Путіна, де той виклав основні тези зовнішньої політики Росії, що згодом матеріалізувалися в агресивні, загарбницькі дії РФ стосовно Грузії (2008 р.) та України (2014 р.).

Версія звіту Конференції 2017 р. також містить низку інноваційних тез, що відображають появу незвичних тенденцій зміщення акцентів у вирішенні світових справ в іншому напрямку, який одержав назву "пост-Захід", тобто тенденції, що певним чином на практиці вже виявили себе, відображають зовсім нову постановку питань вирішення глобальних проблем уперше після 1945 р. Тому питання входження світової політики в еру незвіданого, еру "постпорядку", що міститься у преамбулі до звіту, не належить до звичного її статусу змісту і в новому контексті вже зовсім не видається цілісно риторичним. І як підкреслюється в передмові до звіту: "На це питання відповідь стане зрозумілою лише в наступні роки, а все, що буде відбуватися в майбутньому, цілком залежить лише від нас"³.

Звідси випливає формулювання **мети статті**: на основі матеріалів Мюнхенської конференції 2017 р., інших сукупних з окресленою проблематикою джерел здійснити спробу пошуку визначення основних трендів нової парадигми методологічного юніверсуму конструкції сучасного світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без сумніву, інноваційним водорозділом у фазі формування, певно, інших змін у моделі глобальної багатополарності, що одержує самостійне окреслення в межах "порядку денного", характерного для другої декади XXI-го ст., стала поява автономних точок прикладання економіко-політичних сил із власним незвичним (для традиційного сприйняття) змістовим наповненням. Вказане безпосередньо стосується виразної багатоярусності сучасного світового порядку. Воно також має окреслені можливості вибудовувати окремі самостійні поля глобальних взаємодій, розбірно позначати розклади світових політичних сил, кожна з яких одержала змогу визначати власну автономність вибору.

Під терміном *самостійні поля глобальних взаємодій*, згідно з нашою гіпотезою, ми з погляду системності розуміємо два фактори: конструкційні окресленість і регламентацію. До першого належать інших два відповідно пов'язані структурні елементи формального та неформального порядку. В останніх присутні формальні політичні інститути кожної держави на кшталт конституцій, законів, статутів різних організацій, норм звичайного права, юридично оформлених угод між політичними силами. Другим елементом є такий неформальний цивілізаційно-культурний інститут, як політична культура держави.

Наступним виділеним нами чинником самостійного поля глобальних взаємодій є рівень зовнішньої політики, який співвідноситься з культурно-цивілізаційними особливостями саме через типи державних інститутів, де також визначаються загальноприйнятні зразки

³ Munich Security Report 2017, Post-Truth, Post-West, Post-Order. URL: <https://www.securityconference.de/en/discussion/munich-security-report/munich-security-report-2017/>

поведінки, базові цінності, уяви про світ, історичні архетипові риси національної свідомості певної держави.

Усім відоме поняття “взаємозалежності”, яке до цього моменту мало, головним чином, глобалізовану залежність більшості акторів на міжнародній арені лише від кількох великих гравців, наразі отримує нову смислову змістовність. При цьому відкриваються непередбачувані раніше можливості не лише для певної частини так званих “малих держав”, а й для ряду позаелітних верств населення навіть у найуспішніших, що процвітають, країнах світу для створення там мережових зв’язків нового типу. Причому, ігнорування цих нових зв’язків стає все неймовірнішим навіть для провідних світових держав.

Саме тому, у досить характерному звіті під назвою “Постправа, пост-Захід, постпорядок”, який підготували для щорічної Мюнхенської конференції 2017 р., майже в алармістській манері було вказано на проблеми, пов’язані з кінцем “ліберального світового порядку”⁴. “Лібералізм” тут трактують як свободу переміщення, традиційну віру в інтернаціональні відносини, у глобалізацію, у надійні наднаціональні інститути, спроможні краще вирішувати проблеми світової спільноти. Цей звіт у своєму підґрунті базується на соціології, яка вказує, що в багатьох країнах суспільні настрої змістилися в бік національної держави. Стосовно діяльності наднаціональних еліт (які протягом попереднього етапу були ключовими бенефіціарами вирішення нагальних проблем пересічних громадян) ці ж громадяни все більше висловлювали скепсис. Наразі вони все частіше почали казати “ні” глобалізації, “ні” інтересам колективним, і все рішучіше “так” інтересам суто національним, за формулою: простим людям – прості рішення!

Наведений звіт, що за формою все більше нагадує ґрунтовну доповідь щодо найнагальніших безпекових проблем, усе ж містить чітко окреслений водорозділ між “правими” і “лівими”, який до цього існував завжди, а наразі починає виявлятися між ліберальними і ксенофобськими або націоналістичними полюсами, де люди зовсім не бажають нікого чути. Вони навіть стають в опозицію до тієї системи цінностей, яка цілими десятиріччями була панівною. Хоча в самому контенті, що проходить через всю сутнісну структуру доповіді, досить виразно відчувається наявність певної розгубленості. І тому, принаймні на рівні відчуттів, її методологічна парадигма виступає як арена присутності своєрідного штампую прояву справді панічних настроїв.

А з цього виходить, що порядок сучасного буття наближається до логіки власного кінця і (повтору його) начебто вже більше не буде. Тому, якщо це насправду так, то виникає вже зовсім інша terra incognita небаченого до цього тренду – “пост-Захід”, тобто все те, що відбувалося в межах беззастережного контролю Заходу тепер починає дрейфувати в площину вже зовсім іншого середовища, де характер очікуваних рішень уже буде кардинально іншим⁵. Нині спостерігаються риси появи, певно, уже іншого тренду в змінах правил функціонування як глобальної, так і європейської економіко-політичної та культурно-цивілізаційної гри!

Насамкінець, усе це стає дуже цікавим. Свого часу, коли відоме Тихоокеанське партнерство стало приводом для обговорення і різноманітних дискусій, тодішній президент США Б. Обама не раз виступав щодо цього, вказуючи на головний мотив укладання цієї регіональної преференціальної торговельно-економічної угоди нового типу⁶. “Порядком денним” стали інноваційні підходи до нових правил торгівлі XXI ст. в усьому світі, обсяг якої обраховувався вже в трильйонах доларів США⁷. І все-таки ця угода так і не відбулася!

Подібне виявилось повною й абсолютною несподіванкою, щось на зразок грому серед ясного неба! А все сталося, очевидно, через результати виборів президента США в 2016 р.⁸. Саме за підсумками останніх і була поставлена під сумнів власне “ліберальна парадигма”

⁴ Op. cit.

⁵ Inglehart R. & Norris P. Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash, HKS Faculty Research Working Paper Series PWP 16-026, Harvard Kennedy School (Cambridge, MA), August 2016. URL: <https://reseach.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?d=1401>, p.6

⁶ Foa R.S. & Mounk Y. The Democratic Discontent. Journal of Democracy. Vol. 27, 3, 2016, p.7

⁷ Rutenberg J. Alternative Facts and the Costs of Trump-branded Reality. The New York Times, 22 January 2017.

⁸ Roth K. We Are on the Verge of Darkness. URL: Foreign Policy, 12 January 2017. Режим доступу: <http://foreignpolicy.com/2017/01/12we-are-on-the-verge-of-darkness-populism-human-rights-democracy/>

побудови світопорядку та відповідні механізми її регулювання. Тут надто виразно дало про себе знати відображення національних інтересів у правилах розташування промислових потужностей на власній території, а не за кордоном, у розробленні нових правил торгівлі, у яких мають бути враховані також і персональні інтереси спеціалізованих соціальних верств у країнах-виробниках. Останнє прямо стосується інтересів обраних елітних корпорацій, базових розробників нових високотехнологічних продуктів, які в останні десятиліття практично повністю ігнорували настрої в таких соціальних стратах, як «блакитні комірці». А це особливо яскраво проявилось в географічному розподілі промислових потужностей, особливо всередині США⁹.

Як евентуальне (те, що стосується саме подій) доповнення до загального контексту мюнхенського безпекового звіту за 2017 рік зазначимо, що досить швидко в торговельний і виробничий дисбаланс, що наразі виник, намагається втрутитися Росія. Уже у квітні 2017 р. РФ було укладено низку договорів з Китаєм стосовно відновлення, розширення та активізації торговельно-економічних зв'язків "шовкового шляху". 4-6 вересня 2017 р. на спільному зібранні країн об'єднання БРЕКЗИТу було укладено угоди між державами-учасниками з подальшого поглиблення співпраці у справі виробництва і торгівлі.

Співзвучними з економічними негараздами ліберального зразка є зміни й на політичному тлі. Першим дисонансом, що пролунав у зведеному оркестрі ЄС ще в 2016 р. стало неочікувано різне бачення громадян і еліт у виборі політичних цінностей, що призвело до "брекзиту" у Великій Британії¹⁰. Проте це був лише початок бурхливого потоку несподіванок на європейському театрі ціннісних переформатувань і переоцінок. Протягом лише 2017 р. ми спостерігали новий "гібридно-ціннісний" підбір уподобань у політичному середовищі держав – лідерів ЄС. У квітні, під час президентських виборів у Франції, не досить передбачена першість дісталася хоча й представнику еліти, але який не належав до жодної з традиційних партійних інституцій країни. Чергова "антиліберальна" несподіванка трапилася під час вересневих виборів 2017 р. у ФРН, де третє місце за кількістю набраних голосів неочікувано посіла політична сила з певним ухилом націонал-соціалістичного зразка (проблеми з мігрантами залишимо поза дужками цієї публікації). Одним із останніх проявів вибухової активності "націоналістичного полюсу", що трапилися протягом 2017 р., став місцевий референдум у Каталонії, що спричинив широке політичне збурення не тільки в Іспанії, але й по всій Європі.

Ось чому цілком реальна в перспективі "гібридно-ціннісна парадигма постліберального світу" зі своєрідними для неї проявами, характерними для другої декади ХХ-го ст., особливо в Європі, повела за собою необхідність формулювання такої лексико-політичної одиниці, яку ми вперше пропонуємо для дискурсу у вигляді інноваційного терміна "мобократія". Він являє собою симбіоз наведених вище ознак і в робочому вигляді має таке визначення: "Домінація режиму антиелітарності, активне несприйняття сталих норм і порядків, "гібридного" популізму, підтвердження ознак наявності дискримінації економічних інтересів певних профільних страт населення навіть в індустріально розвинутих соціумах, і, залежно від країни, стохастичне потурання смакам, потребам, надіям і сподіванням почасти люмпенізованих, дискримінованих, а також специфічно маргіналізованих верств населення".

Як бачимо, під час формування ключових тенденцій світового порядку ХХІ ст. синергія наведених синкретичних явищ формує ланки одного ланцюжка. Правда, поки його контури не мають остаточної визначеності. Або, скажімо, так: не досить ясними є перспективи подальшої плюралізації системи міжнародних відносин. Проте остаточною відповідь неможлива без докладнішого аналізу всього комплексу базових чинників, що впливають на визначення нових параметрів глобального порядку, який почав змінюватися (особливо протягом останніх років) і аналоги яких тільки формуються.

З усього різноманіття теоретичних підходів до вивчення міжнародних відносин у другій декаді ХХІ ст. одним із найпродуктивніших можна вважати системний. Цей "макропідхід" завдяки своїй комплексності дає змогу виділяти регіональний рівень і регіональні підсистеми як самостійні аналітичні об'єкти для подальшого всебічного наукового

⁹ Kuzin, M. Trump and American Populism Old Whine, New Bottles. URL: Foreign Affairs October 6, 2016. Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/unitedstates/2016-10-06/trump-and-american-populism>.

¹⁰Oxford Dictionaries. World of the Year 2016 is... URL: <https://en.oxforddictionaries.com/world-of-the-year/world-of-the-year-2016>.

дослідження. Такий підхід дає змогу вирішувати поряд з теоретичними й суто прикладні завдання: виокремлювати, підбирати та зіставляти ключові макрорегіони світу і вже безпосередньо на регіональному рівні аналізувати те, як модифікуються глобальні закономірності відповідно до макрорегіональних і регіональних утворень, регіональних організацій різного типу, власне, у межах певних країн, транскордонних і внутрішніх регіонів держави.

Питання про регіональні і субрегіональні підсистеми, що пов'язані з новітніми трендами в сучасних міжнародних відносинах, особливо після 2014 року, і які мають безпосередній вихід на глобалізацію, регіоналізацію і фрагментацію (до речі, як і саме поняття регіону і пов'язане з цим конкретне регіональне членування світу), і досі є предметом серйозного наукового дискурсу. Відтак на перше місце вийшли дослідження комплексного аналізу різноманітних чинників, що відображають як внутрішньополітичні, так і зовнішньополітичні процеси, пов'язані зі структурними особливостями нової політичної підсистеми "omnes et singulos" (разом і окремо). Вона являє собою продукт 29-річного пострадянського розвитку та існує у вигляді окремого міжнародно-політичного підсистемного сегменту, який окреслює до того ще й географічний простір базових держав цього геополітичного утворення – Росії та України. Інноваційна підсистемна складова також має особливо окреслену власну ціннісну, культурно-цивілізаційну, соціально-економічну і політико-режимну специфіку.

Саме вивченню цього нового, пілотного, підсистемного, субрегіонального, міжнародно-політичного утворення сучасного глобального, цивілізаційного і регіонального розвитку і присвячена монографія автора цієї публікації під назвою "Від "навіки разом" до "omnes et singulos" (разом і окремо). Україна у системному протистоянні глобальних полюсів сили"¹¹. У кожному із представлених у ній соціумів нова підсистемна, субрегіональна одиниця має відповідні внутрішньопідсистемні складові – російську "Євразійсько-імперський гамбіт" і українську "Держава всупереч". Обидва названих підсистемних компоненти функціонують згідно з чинними об'єктивними системними трендами власного внутрішнього розвитку, що склалися протягом тривалого часу та можуть бути класифіковані як продукт режимно-системних закономірностей їх формування – персоналістський авторитаризм – російський варіант і неопатримоніальна демократія – в українському вимірі, а також, власне, як культурно-цивілізаційна детермінованість кожної з підсистемних складових, які функціонують в окремому, притаманному тільки їм, внутрішньополітичному режимі.

При цьому зазначимо, що всі наведені підсистемні, субрегіональні складові безперервно взаємодіють і, це очевидно, пересікаються між собою й тісно пов'язані із соціокультурними і національно-ціннісними особливостями цих країн. Крім того, їхня тісна взаємодія дає змогу виділити (відповідно до вже визначених політико-режимних і культурно-цивілізаційних характеристик) нове підсистемне утворення "omnes et singulos" як окрему культурно-цивілізаційну одиницю з характерною лише для неї своєю історично неповторною аксіологією культурного простору.

Отже, представлене дослідження являє собою логічне продовження змістових аспектів вказаної монографії та може бути витлумачене як пропозиція для можливого запровадження нового напрямку дослідження, а саме: формування концентрованого виразу в новому аксіологічному просторі та застосування в ньому до цього ще не дослідженої багатомірної структури настанов нового типу. Тут маємо на увазі політико-режимну трансформацію посткомуністичних ціннісних орієнтацій та їх відповідну адаптацію до режиму постправди та постпорядку, що вже має синхронний вимір у межах як глобального, так і регіонального аксіологічного поляризованого пострадянського простору.

Загалом підходи й оцінки суспільної думки в аксіологічно-культурному глобальному і пострадянському просторі, тобто думки й оцінки представників еліт, політичних класів, а також різноманітних соціальних груп про зіставну політичну, громадську і культурно-естетичну привабливість (або непривабливість) певних, цілком конкретних ціннісних патернів являє собою перспективний напрямок у вирішенні багатьох важливих історичних, політичних, юридичних, культурологічних і соціально-психологічних проблем сучасної як світової, так і регіональної спільноти.

¹¹ Хижняк І. А. Від "навіки разом" до "omnes et singulos" (разом і окремо). Україна у системному протистоянні глобальних полюсів сили. Київ: Саміт-Книга, 2018.

Положення-гіпотези щодо аксіологічної диференційованості й поляризованості культурного простору та про нерівномірність розподілу емоційної складової всередині останнього були висловлені ще в радянській науковій літературі в 1970-х рр. Зокрема, А. Ахієзер і П. Ільїн відзначали, що в будь-якій частині планети “вся територія бачиться людьми як своєрідне поляризоване культурне поле з фокусами притягнення та відторгнення”¹², що “подальше вивчення системи показників соціальних оцінок території дозволить перейти до складання її спеціальних оціночних карт”¹³. Тоді ж Ю. Лотман вказував на те, що “ієрархія культурної значущості несхожих духовних просторів доповнюється ієрархією ступенів їхньої цінності (залежно від внутрішньої структури даного типу культури); так, виділяються простори, що призначені для державно-політичної діяльності, приватного життя тощо. Емоційна складова естетичного порядку (або інших типів призначення – *Авт.*) також у жодному разі нерівномірно розподіляється всередині культурного простору”¹⁴.

Пізніше, уже після розпаду СРСР, у період т.з. “нульових років” ХХІ ст. науковий аналіз засадничих демократичних цінностей та їхня роль у розвитку громадянського суспільства у країнах Європи був представлений українським дослідником А. Кудряченком¹⁵. Аналогічно цікавими є публікації в царині визначення типів ціннісної ідентифікації в сучасному соціумі, здійснених А. Ручкою¹⁶.

Звичайно, у межах окреслення проблеми, що постала, необхідно також зважувати на різні соціально-психологічні, стереотипно-міфологічні та позаісторичні компоненти аксіологічного характеру, які нерозривно пов’язані з громадянською та суспільною думкою, що панує в соціальному побуті окремих соціумів у різних регіонах глобального і регіонального простору, з їх власними іміджами, аурами, характерними для окремих територій і місць.

Оскільки вказаний набір якостей будь-якого об’єкта складається з тієї чи іншої комбінації притаманних (або непритаманних) йому цінностей, виникає необхідність у створенні достатньо детальної типології цінностей, які функціонують у режимі вже нової альтернативної методології постправди і постпорядку, яка була офіційно представлена на Мюнхенській міжнародній конференції в 2017 р.¹⁷ Крім того, ми пропонуємо оригінальну типологію цінностей, причому кожен з окремих типів, ще до цього не ходжених цінностей, що презентуються, має власний, очевидний просторовий аспект або “зріз”.

На думку автора, після докладного опрацювання цього матеріалу, певно, можуть бути виділені принаймні 13 раніше не апробованих типів цінностей. Направду, у межах вказаної студії ми зупинимося лише на трьох із них: цінностях державно-громадського, режимно-політичного, воєнно-силового та громадянсько-юридичного порядку; цінностях історичного спрямування; аксіології політико-культурного та науково-когнітивного зразка. Відзначимо, що наведені типи цінностей є валідними як для глобального, так і для регіонального ривнів.

¹² Ахієзер А. С. & Ильин П. М. Задачи разработки социальных оценок территории в условиях научно-технической революции. Известия АН СССР Серия «География». 1975. № 1. С. 87.

¹³ Там же, С. 91.

¹⁴ Лотман Ю. Художественный ансамбль как бытовое пространство. Декоративное искусство СССР. 1974 № 4. С. 49.

¹⁵ Кудряченко А. Засадничі демократичні цінності та їх роль у розвитку громадянського суспільства у країнах Європи. Розвиток взаємодії держави і громадського суспільства в контексті впровадження європейських принципів належного врядування: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (12 грудня 2012 р.). Київ: НІСД, 2013. С. 28-38; Його ж. Випробування європейських демократичних цінностей викликами глобалізації. Європейські культурно-історичні цінності: ретроспектива і перспектива: збірник наукових праць. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 5-16.

¹⁶ Ручка А. Ціннісна зміна як провідна тема сучасного соціального аналізу. Український інформаційний простір. 2013. Ч. 1. С. 163-168; Його ж. Цінності і ціннісна зміна в соціологічній перспективі. Мінливості культури: соціологічні проєкції. Київ: Інститут соціології НАН України, 2015. С. 41-75; Його ж. Ціннісні тренди в контексті сучасних модернізаційних процесів. Історичні та стратегічні імперативи провідних і транзитивних країн світу: збірник наукових праць. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. С. 25-34.

¹⁷ Munich Security Report 2017- Munich Security Conference. Post-Truth, Post-West, Post-Order URL: <https://www.securityconference.de/en/discussion/munich-security-report/munich-security-report-2017/>

Цінності державно-громадського, режимно-політичного, воєнно-силового та громадянсько-юридичного порядку є вираженням сили, безпеки, справедливості, законності тощо, що відображають сутність певного, окремо взятого державного утворення.

Цінності історичного спрямування є всім тим, що уособлює та символізує “зв'язок часів”, культурну та історичну пам'ять, наступність традицій, місце людини в тій чи тій спільноті в ряду минулих і наступних поколінь тощо. Після 1991 р. сюди належать також політико-режимні цінності та аналогічні достоїнства того самого ряду, що з'явилися за період уже відмови від комуністичної ідеології.

Аксіологія політико-культурного та науково-когнітивного зразка ґрунтується на знаннях й освітньо-кваліфікаційній “якості населення”, а також на інфраструктурі одержання, збереження та розповсюдження знань: системи освіти, мереж бібліотек, баз даних, ЗМІ, Інтернету тощо.

Крім того, специфічне вираження аксіології в особливо поляризованому пострадянському культурному просторі так само, як і в окремих регіонах глобального простору, має власні особливості прояву. До речі, режим відтворення аксіології постправди і постпорядку прямо залежить від режимно-політичної і духовної атмосфери, що існує в кожному з підсистемних кластерів субрегіонального утворення “*omnes et singulos*”, які формують структуру внутрішньопідсистемних складових як російської, так і української ідентифікації.

Російський сегмент “Євразійсько-імперський гамбіт” має два кластера внутрішньопідсистемного відтворення. Перший – “Кремлівський вимір допуску на перпетуальну персоналістську авторитарність”, призначений для внутрішнього використання в кордонах Російської Федерації. Другий – заточений на ведення інформаційних операцій суто “на експорт” і визначений як “Великий” російський інформаційний дивертисмент.” Тоді ж український набір кластерів підсистемної партикулярності сприймають як дует культурно-політичних комплексів зі специфікою власного, національного внутрішнього контенту. Перший із них атрибутований як “гібридний” акорд неопатримоніальної демократії по-українськи. Інший спеціалізований сегмент класифікований співзвучно до його відповідної назви “Заморсько-пошуковий бенефіс”. Функції обох мають власне політико-режимне і культурно-цивілізаційне навантаження. Перший – конституційно має забезпечувати діяльність внутрішнього суверенітету країни, а також і культурно-цивілізаційну її цілісність, тоді як другий – належить до сфери її виходу на міжнародну арену¹⁸.

Отже, спершу звернемося до культурної значущості російського духовного простору, яка пов'язана із внутрішньою структурою її підсистемного сегменту, що призначений для її внутрішнього використання – “Кремлівський вимір допуску на перпетуальну персоналістську авторитарність”.

Її сучасний внутрішній контент був доволі відверто поданий у програмі радіотелевізійної станції RTVI від 10 серпня 2018 р., яка транслювалася в передачі для російської аудиторії на частотах радіостанції «Ехо Москви», а також у телепрограмі “Особлива думка”. Гостем програми на той момент був професор пілотного ВНЗ, який відповідає за підготовку російського дипломатичного корпусу – Московського державного інституту міжнародних відносин, – Валерій Соловей. Так ось, у режимі постправди він схарактеризував сучасну російську аксіологію політико-культурного та науково-когнітивного зразка як “моральне оскотинення”. При цьому було прямо сказано, що він має на увазі конкретні події, які відбуваються в сучасній духовній сфері Російської Федерації, і наразі сприймаються її суспільством як належне¹⁹.

Інший відомий в Росії політик регіонального рівня – лідер псковського відділення партії “Яблоко” Л. Шлосберг досить докладно та відверто зупинився на певних деталях, що характеризують дії сучасної російської влади. Насамперед, він звернув увагу на те, що неправда, яка прямо асоціюється з постправдою, стала способом пояснення практично всіх її

¹⁸ Хижняк І. А. Синкретичні ознаки «гібридних» підсистем російсько-українського агломерату спільного геополітичного регіону: самобутність геополітичного коду «*omnes et singulos*». Історичні та стратегічні імперативи модернізації провідних і транзитивних країн світу: збірник наукових праць. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2017. С. 91.

¹⁹ Радио ЭХО Москвы: Особое мнение: Валерий Соловей. 10.08.2018, [Электронный ресурс]. Режим доступа: www.echo.msk.ru/programs/personalno/1160024

дій. Крім того, увагу також було звернуто на те, що саме неправда, яку тиражують на державному рівні, наразі практично втрачає своє первісне значення. Вона стала реально феноменом постправди, тобто поясненням того чи того мотиву, дії, висловлювання. Вона також є невід'ємною частиною професії. Адже власне неправда стала професійною якістю фактично кожного російського державного управлінця. А це вже вказує на повне розкладання "держави російської". Проте є речі, що можуть бути навіть гіршими за це. Це є саме терпимість та допустимість панування в аксіології соціуму самого явища неправди. Люди вважають, що за допомогою неправди можна управляти і власною владою і ними самими. Росіяни самі як спільнота вже, очевидно, деградували як соціум. Це віддзеркалення колапсу всього суспільства. Уже немає внутрішніх захисних механізмів, а кількість неправди на питому її вагу стосовно кожного росіянина стало таким, що люди вже призвичаїлися до того, що все штучне стали сприймати за справжнє. І все-таки, відомий у Росії політик регіонального рівня наголошував на тому, що розраховує, власне, на людську природу, яка все ще жива, на перпетуальність коду самого життя! А це є ірраціональна субстанція. Вона закодована в кожній людині. Це не містика, а реальність. Вона стала стилістикою буття з того моменту, з якого саме і виникне точка початку повернення з негативу до позитиву²⁰.

Тут уже в режимі постправди може бути зафіксований тип цінностей державно-громадського, режимно-політичного, воєнно-силового та громадянського порядку, який одержав розповсюдження протягом 29-річного періоду вже за відсутності комуністичної ідеології. Вказаний тип аксіології також став просторово-синхронним для вжитку в кластері внутрішньопідсистемного сегменту російської ідентифікації "Кремлівський вимір допуску на перпетуальну персоналістську авторитарність".

Режими постправди і постпорядку виявилися досить сприятливими і для аналогічного типу цінностей, але вже на глобальному рівні завдяки своїй привабливості щодо окремих точкових об'єктів, що розташовані в регіонах теперішньої найбільшої міжнародної напруги. Мова наразі йшла про багатосторонній удар, завданий у Сирії в квітні 2018 р. Судячи з розвитку подій, американська сторона мала домовленість із росіянами. Такий висновок впливає, що саме Росія перекрыла своїми комплексами ППО акваторію Середземного моря. Американці, своєю чергою, попередили Катар, Саудівську Аравію, Йорданію і, передбачувано, Ізраїль не завдавати окремих ударів, щоб запобігти плутанині, що може виникнути під час підбивання підсумків. Також мало місце чітке погодження кількості ракет, що мали бути випущені по цілях – Велика Британія, Франція і США. Узгоджувалося також, яким мало бути піар-покриття для висвітлення у пресі. Тим не менше, досить довго не сходилися цифри ракетних пусків: на 8-10 одиниць. І хоча військові завжди допускають вольності в підрахунку (це їх одвічна "казка" про власні втрати і втрати противника). Тут згадаємо війну в Іраку та покарання С. Хусейна за нібито наявний у диктатора ядерний арсенал, що виявилось лише гідним подиву постановчим перформансом!

Виступ у британському парламенті Т. Мей, де вона наголошувала на необхідності завдати масованого удару заради обмеження здатності Б. Асада виготовляти хімічну зброю, був зовні вражаючим і мав наслідком масштабний удар по хімічних складах у Сирії. Можна лише уявити наслідки, які б сталися в разі наявності на цих складах великої кількості хімічної зброї: у цьому регіоні неминуче стався б хімічний Чорнобиль. Стало очевидним, що глобальний аксіологічний простір і в цьому випадку був обраний як найбільш вдалий зріз культури саме для застосування державно-політичного, воєнно-силового і громадянсько-правового типу цінностей. Одне слово, мав місце звичайний піар пропаганди та контрпропаганди.

Саме тому, в епоху сучасного типу інформаційного мегавпливу надто важко дійти правди або дістатися суті глибокого змістовного дискурсу. А якщо його порівнювати з періодом "холодної війни", що вже стала історією, то тут прямі паралелі, очевидно, не простежуються. Тому, автор ризикне висунути таку гіпотезу-припущення. У період "холодної війни" йшла боротьба за інтерпретацію тієї чи тієї події, тобто, власне, по суті справи, тієї самої постправди. Ось є правда, а ти обираєш стосовно неї позицію постправди. Таким є цей термін останніх років, але він підходить і до епохи "холодної війни". А ось нині частіше стосується політики (або іншими словами) – аксіології політичного простору, наравду, тепер із залученням феномена постфакту. А це вже зовсім інша справа.

²⁰ Шлосберг Л. Искушение насиліем [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.aboutru.com/2016/01/23527/>

Прикладом постправди через присутність у ній постфакту може служити юридичний казус, який має всі підстави, щоб статися з будь-ким. Уявіть, ви йдете вулицею зі своєю дівчиною, а група хуліганів нападає на вас і починає ще й ображати вашу дівчину. Ви вступаєтеся за неї й даєте відсіч нападникам у дуже рішучій формі. А потім, уже в поліції, ці самі нападники починають розповідати, що вони мирно йшли вулицею, а ви з дівчиною напали та ще й по-звірячому побили їх. Ви кажете, що такого не було і що саме група хуліганів напала на вас. Зрештою, усі не заперечують події і факту того, що відбулася сутичка, проте мова вже йде про боротьбу за інтерпретацію того, хто мав рацію, а хто завинив. Подібні інтерпретації й були головним завданням, здебільшого, у період “холодної війни”. Події були, літаки збивали, удари завдавали, топили кораблі, підводні човни, а потім сторони інтерпретували всі ці факти, виходячи з власних позицій.

Наразі ж доводиться мати справу із ситуацією, коли вся політика реально зводиться лише до розмов про справжні чи вигадані події. Мова пішла про сутність цих самих постфактів. А світ тим часом занурився в здогадки: де ж насправду була ядерна зброя С. Хусейна? Яким же чином все-таки отруїли Скрипалів? Який вид хімічної зброї був застосований у Дамаску?

Правда тут криється в «гібридних» різновидах видозмін, власне, цієї самої постправди, що виникли. А вся їхня «гібридність» полягає в тому, що одна постправда має шанси і передумови та й нібито доказову базу, що може бути оприлюднена або доведена за певних умов. Тоді як іншої постправди просто немає тому, що її просто не може бути як такої.

Видання “The Wall Street Journal” у статті, опублікованій у квітні 2018 р., зробило докладний аналіз заяв президента Франції Е. Макрона щодо присутності хімічної зброї в Сирії. В один ряд були вставлені вирази: “за свідченням”, “згідно із заявами”, “скоріше за все” тощо²¹. Усе це непрямі згадування без зазначення жодних фактів, доказів і мотивованих тверджень, хоч і з прямими натяками на наявність цілком реальної доказової бази. Тоді ж інша грань “гібридної” постправди, яка нібито не існує і про неї ніхто не знає, хоч у синхронному вимірі відома всім і зрозуміла для решти світу, на практиці вперто заперечується.

Висновки. Нехай наші підходи не здадуться Вам нетрадиційними або надто відвертими. Ми лише хотіли висвітлити роль тих, хто замовляє відтворення сучасних глобальних і регіональних цінностей, а також продемонструвати підсистемні структури, що їх створюють і нав'язують для подальшого визнання та сповідання. Нині є очевидною деяка множинність підходів до тих “істин”, які раніше традиційно завжди вважалися непорушними.

У пострадянський період у глобальному та регіональному аксіологічному середовищі відбулися справді тектонічні зрушення. Режими постправди і постпорядку знайшли своє системне вираження в культурному просторі, визначеному в авторській системі типології як сегмент політико-культурних і науково-когнітивних цінностей. Тут особливого значення набула діалектика цілого і частини, фактично вже наявної аксіологічно заданої підсистемної конструкції та її елементів. Адже такі складові її системного коду, як європейське місцезнаходження, культурно-цивілізаційна рубіжність між Заходом та Сходом, певна мотиваційна заточеність на прийняття відповідних як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних рішень, які, насамкінець, визначають спрямованість уже намічених векторів їхньої подальшої реалізації, по суті справи, є системно інтегрованими і являють собою різноякісні та різнорідні сегменти, що забезпечують збереження балансу національних інтересів.

REFERENCES

Ahiezer, A.S. & Il'in, P. M. (1975). *Zadachi razrabotki social'nyh ocenok territorii v usloviyah nauchno-tehnicheskoy revolyucii* [The tasks of developing social assessments of the territory in the conditions of the scientific and technological revolution]. *Izvestija AN SSSR. Serija Geografija*, (1), 86-92. [in Russian].

²¹ Raja Abdurahim, Thomas Grove. Syrian Government Nears Control of Enclave Hit by Suspected Chemical Attack [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wsj.com/articles/syrian-government-nears-control-of-enclave-hit-by-suspected-chemical-attack-1523536253>

Foa R. S., & Mounk, Y. (2016). The Democratic Discontent. *Journal of Democracy*, (27), 3, 7 [in English].

Kudriachenko, A. (2013). *Zasadnychi demokratychni tsinnosti ta yikh rol u rozvytku hromadianskoho suspilstva u krainakh Yevropy*. [Ambassadors of democratic values and their role in the development of enormous suspension in the lands of Europe.] Abstracts of Papers: *Rozvytok vzaiemodii derzhavy i hromadskoho suspilstva v konteksti vprovadzhennia yevropeiskyykh pryntsyypiv nalezhnogo vriaduvannia*: (pp. 28-38). Kyiv. [in Ukrainian].

Kudriachenko, A. I. (2018). *Vyprobuvannia yevropeiskyykh demokratychnyykh tsinnostei vyklykamy hlobalizatsii*. [Testing European democratic values with the challenges of globalization]. *Yevropeiski kulturno-istorychni tsinnosti: retrospektyva i perspektyva*. Kyiv: DU «Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy», 5-16. [in Ukrainian].

Khyzhniak, I. A. (2017). *Synkretychni oznaky "hibrydnykh" pidsystem rosiisko-ukrainskoho ahlomeratu spilnoho heopolitychnoho rehionu: samobutnist heopolitychnoho kodu «omnes et singulos* [Syncretic features of "hybrid" subsystems of the Russian-Ukrainian agglomeration of the common geopolitical region: the identity of the geopolitical code "omnes et singulos]. *Istorychni ta stratehichni imperatyvy modernizatsii providnykh i tranzytyvnykh krain svitu*. Kyiv: DU «Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy». 82-92. [in Ukrainian].

Khyzhniak, I. A. (2018). Vid «naviky razom» do «omnes et singulos» (razom i okremo). *Ukraina u systemnomu protystoianni hlobalnykh poliisiv syly*. [From "forever together" to "omnes et singulos" (together and separately). Ukraine is in a systemic confrontation of global poles of power]. Kyiv: Samit-Knyha. [in Ukrainian].

Kuzin M. (2016). *Trump and American Populism Old Whine, New Bottles*. *Foreign Affairs*, 6 October. [in English].

Lotman, Ju. (1974). *Hudozhestvennyy ansambl' kak bytovoe prostranstvo* [Artistic ensemble as a living space]. *Dekorativnoe iskusstvo SSSR*, 4, 48-51. [in Russian].

Munich Security Report 2017, Post-Truth, Post-West, Post-Order? URL: <https://www.securityconference.de/en/discussion/munich-security-report/munich-security-report-2017/> [in English].

Munich Security Report 2017-Munich Security Conference. Post-Truth, Post-West, Post-Order. URL: <https://www.securityconference.de/en/discussion/munich-security-report/munich-security-report-2017/> [in English].

Oxford Dictionaries. World of the Year 2016 is... URL: <https://en.oxforddictionaries.com/world-of-the-year/world-of-the-year-2016>. [in English]

Inglehart R., & Norris P. (2016). *Trump, Brexit, and the Rise of Populism: Economic Have-Nots and Cultural Backlash*, HKS Faculty Research Working Paper Series PWP 16-026, Harvard Kennedy School (Cambridge, MA), August. URL: <https://reseach.hks.harvard.edu/publications/getFile.aspx?d=1401>, p. 6 [in English].

Rutenberg J. (2017). *Alternative Facts and the Costs of Trump-branded Reality*. *The New York Times*, 22 January. [in English].

Roth K. (2017). *We Are on the Verge of Darkness*. *Foreign Policy*, 12 January. [in English].

Abdurahim, R., & Thomas Grove, T. *Syrian Government Nears Control of Enclave Hit by Suspected Chemical Attack*. URL: <https://www.wsj.com/articles/syrian-government-nears-control-of-enclave-hit-by-suspected-chemical-attack-1523536253> [in English].

Ruchka, A. (2013). *Tsinnisna zmina yak providna tema suchasnoho sotsialnoho analizu*. [Value change as a leading topic of modern social analysis]. *Ukrainskyi informatsiyni prostir*, (1), 163-168. [in Ukrainian].

Ruchka, A. (2015). *Tsinnosti i tsinnisna zmina v sotsiologichnii perspektyvi* [Values and value change in the sociological perspective]. *Minlyvosti kultury: sotsiologichni proektsii*. Kyiv: Instytut sotsiologii NAN Ukrainy. 41-75. [in Ukrainian].

Ruchka, A. O. (2017). *Tsinnisni trendy v konteksti suchasnykh modernizatsiynykh protsesiv* [Value trends in the context of modern modernization processes]. *Istorychni ta stratehichni imperatyvy providnykh i tranzytyvnykh krain svitu*. Kyiv.: DU «Instytut vsesvitnoi istorii NAN Ukrainy». 25-34. [in Ukrainian].

Solovej, V. (2018). *Osoboe mnenie*. Radio JeHO Moskvy. August 10. URL: www.echo.msk.ru/programs/personalno/1160024 [in Russian].

Shlosberg L. (2016). *Iskushenie nasiliem* [The temptation of violence]. URL: <https://www.abouttru.com/2016/01/23527/> [in Russian].

Shpengler O. (1998). *Zakat Evropy* (Vol. 1)[Europe sunset]. Moskva: *Mysl'*. 663 p. [in Russian].

Shpengler O. (1998). *Zakat Evropy* (Vol. 2)[Europe sunset]. Moskva: *Mysl'*. 196 p. [in Russian].

Toynbee, A. J. (1988). *A Study of History*. London. [in English].